

JANERIK LARSSON:

Kissinger och ledarskapets dilemma

Andra delen av Henry Kissingers memoarer, "Years of Upheaval", behandlar det utrikespolitiska skeendet under Richard Nixons andra presidentperiod. Chefredaktör Janerik Larsson har studerat boken och finner Kissingers analyser av ledarskapets dilemma mycket intressanta. Boken behandlar bl a Iran och Vietnam, dvs USAs problem att välja mellan en vänskapligt sinnad auktoritär regim och en fientligt sinnad totalitär regim. En amerikansk utrikesminister har ett helt annat ansvar än en svensk, konstaterar författaren. Han har inga möjligheter att ansvarslost spela upp för en politiskt radikal grupp i det egna partiet.

"Free societies cannot maintain even their domestic cohesion by simply managing the present and hoping for the best. All too frequently a problem evaded is a crisis invited. The future must be shaped or it will impose itself as catastrophe. That remains the key test of democratic statesmanship."

Denna tes om det demokratiska ledarskapets natur är ett genomgående tema i Henry Kissingers andra memoardel, "Years of Upheaval". Bokens skildring av det utrikespolitiska skeendet under Richard Nixons andra (och av hans avgång avbrutna) presidentperiod är både detaljerad och fascinerande. Men efter de 1200 sidornas skildring av sakfrågors utveckling under tiden som Watergate sakta men säkert underminerade presidentens möjligheter till ledarskap står i mitt minne klarast några avsnitt där Kissinger tar upp en av samtidens svåraste politiska frågor: det oundvikliga valet mellan "friendly authoritarianism" och "hostile totalitarianism" som aktualiserades av shahens av Iran fall (och dagssituationen i Mellanöstern).

Mot bakgrund av den nya svenska socialdemokratiska regeringens start på det utrikespolitiska fältet, utrikesminister Bodströms (eller snarare kabinetssekreterare Schoris) angrepp mot USA på grund av USAs politik gentemot auktoritära regimer i Centralamerika finns det särskilt stor anledning att peka på Kissingers analys. Här är det av vikt att komma ihåg det ansvar som en amerikansk utrikesminister har; hans möjligheter att ansvarslost spela upp för en politiskt radikal grupp i det egna partiet är avsevärt mera begränsade än vad hans svenske kollegas är.

Iran

I fallet Iran ställer Kissinger frågan: om USA hade förstått vart utvecklingen var på väg, vad hade då rådet till Irans ledare varit? "Do we possess a political theory for the transformation of developing countries? Do we know where to strike the balance between authority and freedom, between liberty and anarchy in feudal, religious societies?"

Kissinger konstaterar att den representativa demokratin kräver en samhällssammanhållning som är ouppnåbar i många u-länder.

Det djupt ironiska är, fortsätter Kissinger, att leninismen blivit så populär i många u-länder inte på grund av dess ekonomiska teorier utan därför att teorin ger legitimitet för oavbrutet maktinnehav.

Vårt delimma är, kommenterar Kissinger, "that we cannot abandon our own values, yet we have not yet learned how to build institutions capable of sustaining the political strains of development – at least in its initial phase".

Det svåra valet

Men det som Kissinger i Iran-avsnitten beskriver som valet mellan en vänskapligt sinnad auktoritär regim och en fiendligt sinnad totalitär regim behandlas utförligare tidigare i boken: i avsnitten om Vietnam.

Kissinger talar inledningsvis om valet mellan "moral certainty coupled with exorbitant risk" och å andra sidan "the willingness to act on unprovable assumptions". Det nyckelord som i svensk debatt säkert är mest svårbegripligt i Kissingers text är verbet handla (act).

USAs historia under detta århundrande har varit fyllt av handlingsalternativ där också passivitet varit en aktiv handling. Svensk 1900-talshistoria och i synnerhet efterkrigstidens har i mycket ringa utsträckning inneburit utrikespolitiska handlingsalternativ av motsvarande karaktär.

Kissinger ger en släng åt sina forskarkollegor långt borta från den värld där man måste välja, måste handla: "Had France resisted the reoccupation of the Rhineland by Hitler in 1936 – clearly the seminal event in the outbreak of World War II – it would have succeeded at minimal cost. But then Ph D theses would still be written debating whether Hitler was a misunderstood nationalist or a maniac bent on world domination. Four years later everyone knew what Hitler was; the knowledge was acquired at the cost of millions of lives."

Vietnam-frågan

För mig är det allra intressantaste avsnittet i "Years of Upheaval" skildringen av Nguyen Van Thieus besök hos Nixon och Kissinger i San Clemente den 2 till 5 april 1973.

Vietnams öde var då i praktiken beseglat. Den amerikanska opinionen hade vänt Vietnam ryggen. Kriget hade kostat för mycket. Kissinger konstaterar att Nixon som varje annan demokratisk regerings- och/eller statschef måste ta hänsyn å ena sida till det egna omdömet och samvetet och å andra sidan till "a public mood, however disastrous for the nation or the peace of the world he considers it to be". 1973 gick det inte att bevisa konsekvenserna av en totalitär seger i Indo-

kina, lika lite som det var möjligt i Centraleuropa 1936. Kissinger pekar i sammanhanget också på hur populär Neville Chamberlain var 1938 efter Münchenöverenskommelsen: "appeasement exactly reflected the dominant opinion. Twenty months later it had become a byword for weakness of will".

Kissinger hyste inte – och hyser inte – några illusioner om Thieus Sydvietnam. Men det dilemma han talat om i fallet Iran framträder här med än större dramatik på grund av att USA så länge satsade så mycket på en vänskapligt sinnad auktoritär regim.

Kissingers kritik riktas främst mot dem som föreställer sig att det här fanns något enkelt alternativ som USA kunde och borde ha valt.

Inbördeskriget i Vietnam startade som alla inbördeskrig i och med att möjligheten till samförstånd, consensus, bröt samman. I ett inbördeskrig är den demokratiska ordningens essens, kompromissen, första offret. "Civil wars almost without exception end in victory or defeat never in coalition governments – the favorite American recipe".

Kissinger fortsätter med att säga att reformens tid är *innan* ett inbördeskrig bryter ut (då reformer ännu kan tjäna syftet att stärka nationell sammanhållning) eller *efter* kriget (som Lincolns USA eller Nigeria efter Biafrakriget). Men här menar Kissinger att västmakternas oförmåga att stötta sina vänskapligt sinnade regimer fram till segern vanligen gör att detta senare alternativ förblir oprövat.

"Politiska lösningar" av inbördeskrig uttrycker Kissinger sig försiktigt skeptiskt kring – historien ger inga sådana

exempel: "This is why perennial American pressures for political talks tend to demoralize allied governments with which we are associated. When the crying need is for assertion of authority, our advice usually dilutes it. And hard-pressed governments beset by an implacable domestic enemy are often reduced to paralysis by advice which they know is dangerous if not disastrous but which they dare not reject. This was the fate of Nguyen Van Thieu, as it was later of the Shah of Iran."

Kissinger pekar här på ett svårlöst, förmodligen olösbart dilemma. Som slutvinjett kan citeras Thieus replik till Nixon efter att denne talat om Sydvietnams förmåga att försvara sig själv efter att USA lämnat Vietnam. Kissinger påpekar parentetiskt att alla här visste att om/när Hanoi med sina sovjetiska vapen satsade igen så skulle Saigons öde vara milt sagt ovisst. Thieu gick inte i polemik mot Nixon men drog ändå parallellen mellan Sydvietnams läge denna apriildag 1973 med Europas där det ännu ett kvartssekel efter andra världskrigets slut krävs en amerikansk militär närvaro i storleksordningen 300 000 soldater!

Historien gick vidare.

Men de problem Kissinger pekat på kvarstår. De framstår i dag som måhända än större än för tio år sedan. Då fanns fortfarande på många håll en naiv, troskyldig förtröstan om att det kommunistiska alternativet skulle innebära en stark, tillväxtskapande och utjämnande politik i Tredje världen. I dag vet vi bättre. I dag ser vi facit inte bara från Vietnam och Iran.

Kissingers krav på ledarskap ter sig om möjligt mera angelägna i dag. Även

om dessa krav inte finns i den nuvarande svenske utrikesministerns, än mindre hans kabinettssekreterares, referensram.

För att nu inte tala om den nuvarande svenske statsministern som lever i tron att det i Iran pågår ett pedantiskt demokratiskt uppbyggnadsarbete!

Svensk Tidskrifts artikelserie
DEMOKRATINS VILLKOR
nu i bokform

Många uttryck och tendenser i dagens svenska politik väcker oro. Demokratien är hotad från många håll. Demokratien måste försvaras, måste ständigt återerövas.

DEMOKRATINS VILLKOR

Gösta Bohman,
 Stig Strömholm,
 Gustaf Petrén,
 Nils Elvander,
 Hans Bergström,
 Carl-Johan Westholm.

Erik Anners,
 Nils Andréén,
 Anders Björck,
 Gunnar Heckscher,
 Gunnar Biörck

Pris: kr 23 inkl moms

För Svensk Tidskrifts läsare: kr 15 5 ex – kr 60 10 ex – kr 100

Skriften kan beställas från Svensk Tidskrift,
 Linnégatan 28–30, IV, 114 47 Stockholm
 Telefon: 08/67 59 55 Postgironummer: 727 44-6